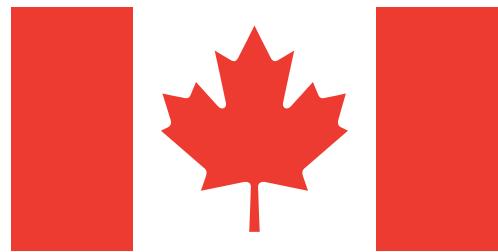

CHAT KAN AD YEN SOU DWA AK LIBÈTE

— Kòm Kanada fonde sou prensip ki rekònèt pouvwa Bondye ak otorite lalwa :

Garanti dwa ak libète

— 1. Chat Kanadyen sou dwa ak libète garanti dwa ak libète li pote anndan li. Sèl limit li se limit rezonab lalwa rekònèt, tankou yo kab pwouve-1 ak lapratik anndan youn sosyete ki lib epi demokratik.

Libète Fondamantal

— 2. Tout moun genyen libète fondamantal ki parèt pi ba-a a) libète konsans yo ak libète pou yo pratike reliyon yo vle; b) libète pou yo panse jan yo vle, libète nan kwayans yo, libète pou yo pale, libète pou yo bay opinyon yo. Nan libète sa-a, genyen libète pou lapres ak pou tout lòt kalite mwayan komunikasyon ;c) libète pou yo fè reyinyon nan lòd ak lapè ; epi d) libète pou kreye asosyasyon.

Dwa demokratik

— 3. Tout sitwayen Kanada gen dwa pou yo vote epi pou yo kandida nan eleksyon lejislatif federal oubyen pwovensyal. 4. (I) Okenn Chamn Depite, okem asanble lejislatif pa kab kontinue ap fonksyon pou pls pase senk lane apati dat ki fikse pou eleksyon jeneral-yo. (2) Nan moman kote lagé deklare, oubyen kote gen possibile pou gen lagè, invazyon oubyen soulèvman, Chamn Depite federal ou pwovensyal ka kontinye fonksyon ak otmizasyon Paleman federal ou kò lejislatif pwovensyal-la pou pls pase senk lane, si pls pase youn tyè lachann-lan pa vote kont pwolongasyon tan-an, suivan ka-a. 5. Paleman federal-an ak kò lejislatif-la dwe reyini omwen youn fwa chak douz mwa.

Dwa pou moun deplase

— 6.(1) Tout sitwayen Kanada gen dwa pouyo rantre Kanada, rete nan peyi-a oubyen kite peyi-a. (2) Tout sitwayen Kanada ak tout etranje ki gen rezidans pèmnan Kanada gen dwa : (a) pou yo deplase epi pou yo al viv nan nèpôt lot pwovens peyi-a; epi (b) pou yo chèche penkotidyen yo nan nèpôt pwovens na peyi-a. (3) Dwa ki ekri nan paragraf (2) a dwe respekte : (a) tout lwa ak abitid jeneral ki an vige nan youn pwovens ki pa tabli diférans pou moun apati pwovens yo t'ap viv-la oubyen kote yo ye kounye-a; epi (b) tout lòt lwa ki gen regleman rezonab sou rezidans kòm ekzijans pou bay youn moun dwa resevwa sèvis sosyal nan men gouvènman. (4) Paragraf (2) ak paragraf (3) nan atik 6-la pa anile oken lwa, pwogram osnon aktivite ki gen pou objektif amelyore kondisyon moun ki defavorize sosyalman oubyen ekonomikman. si pouasantaj moun ki gen youn travay nan pwovens-la pi ba pase pouasantaj moun ki gen youn travay nan tout peyi-a.

Dwa Legal

— 7. Tout moun nan Kanada gen dwa pou yo gen lavi, libète ak sekirite pèsonèl ansann ak dwa pou yo jwui privilèj ki ladanyo, sóf nan ka ki an rapò ak prensip lajistis fondamantal. 8. Tout moun fèt pou gen pwoteksyon kont fous ak sezi ki pa rezonab. 9. Tout moun gen dwa pou anpeche-lòt moun kembé yo sou siveyan oubyen anprizonnon yo abitrèman. 10. Tout moun gen dwa si yap arete yo ou voye yo nan prizon : (a) pou yo enfòme yo rapidman sou rezon arrestasyon-an; (b) pou yo konsilte youn konseye jiridik san delè epi pou genyen enfòmasyon ki pou fè yo konnen yo genyen kalite dwa sa-a ; epi (c) egzige pou demonstre yo byenfonde arrestasyon-an avèk bon jan prèv legal, epi pou yo libere yo si arrestasyon-an illegal. Il. Nèpôt moun yo di ki vyole lalwa gen dwa : (a) pou li konnen san delè anomal engrafsyon li komèt-la ; (b) pou li pase devan tribalnan youn tan rezonab ; (c) pou yo pa fose-l temwaye kont pwòp tèt li nan akizasyon yo poto kont li pou youn zak yo ap repwoche li ; (d) pou yo rekònèt li inosan jouskaske yo jwenn prèv li coupab dapré lalwa apre youn seyans publik nam youn tribalnan jis pou li, men tribalna-fèt pou li endepandans pas pou ki. (e) pou li gen libète sou kosyon, amwenke ka-a ta twò grav pou sa ; (f) sóf ekspesyon nan ka engrafsyon ki sou lalwa militè, moun lan ka pase devan youn tribalnan militè, li gen dwa benefisyè voun jijman devan jiri lè pèn maksimòm pou engrafsyon-an mèrte senk an rplizon oubyen youn santans ki pi lou ; (g) pou yo pa deklare li coupab dapré okenn aksyon oubyen

Lang ofisyèl-yo nan Kanada

— 16.(I) Angle ak franse se de lang ofisyèl Kanada epi yo genyen memm fôs, memm dwa ak privilèj lè yo ap sèvi ak yo nan Paleman an ak nou gouvènman Kanada. (2) Angle ak francese de lang ofisyèl Nouvo Bronnswik. Yo genyen memm fôs, memm dwa ak memm privilèj lè yo ap sèvi ak yo nan tout enstisyon kò lejislatif-la ak nan gouvènman Nouvo Bronnswik. (3) Pa gen anyen nan regleman ki la yo ki limite otorite Paleman-an oubyen youn kò lejislatif pou yo deklare lang anglè ak lang fransè gen fôs egal epi pou yo sèvi ak yo. 16.1 (1) Kominote ki pale anglè ak kominote ki pale franske nan Nouvo Bronnswik-la gen memm fôs epi dwa yo ak privilèj- yo egal, aspè egalite sa-a parèt tou nan enstisyon edikasyon yo ki diféran ansann ak enstisyon kòtirèl yo ki diféran tou paske sa nesesè pou yo konsève epi fè pwomosyon kominote sa yo. (2) Wòl kò lejislatif-la ak gouvènman Nouvo Bronnswik-la pou pwote epi fè pwomosyon tout lwa, dwa ak privalèj ki nan paragraf (1) an se youn wòl ki konfime. 17. (1) Tout moun gen dwa sévi ak lang angle oubyen franske nan

edikasyon lekòl primè- yo se lang popilasyon minorité-a angle oubyen franske epi ki ap viv nan youn pwovens, kote lang yo resevwa edikasyon lekòl- yo se lang popilasyon minorité-a angle oubyen franske, gen dwa pou pitit yo resevwa edikasyon lekòl primè- yo ak lekòl segondèyo nan pwòp lang yo annand pwovens-lan (2) Sitwayen Kanada ki nan sitiyasyon kote pitit yo te resevwa oubyen ap resevwa edikasyon lekòl primè- yo oubyen segondè- yo nan lang angle oubyen franske nan Kanada, gen dwa pou tout pitit yo resevwa edikasyon lekòl primè- yo ak lekòl segondè- yo nan lang yo te al lekòl-la. (3) Dwa sitwayen yo nan Kanada nan paragraf (1) ak paragraf (2) ki mande pou pitit yo resevwa edikasyon

lekòl primè yo epi segondè yo nan lang franse oubyen lang angle nan popilasyon pwovens kote yo minorité- a : (a) ap aplike toupatou nan pwovens-lan depi kantite pitit sitwayen ki genyen dwa sa-a sifizan pou jistifye nesesè pou kòb pou edikasyon yo soti nan kès leta ki disponib pou edikasyon nan lang minorité- a; epi (b) ap genyen, kote kantite timoun sa yo jistifye li, dwa pou timoun nan kondisyon lang minorité- sa yo genyen pwòp lekòl pa yo apati lajan leta.

Lè pou ou sèvi ak Chat Kanadyen sou dwa ak libète

— 24. Nèpôt moun ki santi dwa li oubyen libète li, nan fason chat sa-a garanti li-a, pas anba pye oubyen meprize, ka pote plent nan youn tribalna ka koresponn ak kalite dosye sa-a pou li jwenn jistis nan fason tribalna la kwè li nesé nan sikontans-lan. (2) Nan sitiyasyon ki parèt nan paragraf (1)-an, kote tribinalla rive pwouve dwa moun lan ak libète li te pase anba pye suivan chat ki nan men nou la-a, moun-lan dwe jwenn jistis.

Dispozisyon jeneral

— 25. Garanti chat sa-a bay kék dwa ak libète pa deranje dwa Aborijèn Kanada yo (Endyen- yo) le genyen depi tout tan, dwa ki soti nan trete, elatrye, pa ekzanz : (a) dwa ak libète pwoklamasyon wayal 7 oktòb 1763 te rekònèt; epi (b) tout lòt dwa ak libète ki ekziste jounen jodi-a sou fòm antant sou demann teritwa oubyen yo kab genyen nan sans sa-a. 26. Pyèsmoun pa dwe sèvi ak garanti ki genyen nan chat sa-a pou sèten dwa ak libète nan youn fason ki eliminate lòt dwa ak libète nan Kanada. 27. Tout moun dwe entèprete chat sa-a youn fason pou li rete an amoni ak objektif prensip li : konsève epi valorize erity militikiltirèl tout Kanadyen. 28. Kèlkeswa lòt dispozisyon nou jwen anndan chat sa-a dwa ak libète li garanti yo aplike menm jan-an ni pou fanm ni pou gason. 29. Pa gen anyen nan chat sa-a ki retire oubyen ki vyole dwa ki garanti nan konstitusyon Kanada-a parapò ak lekòl ki kreye sou baz reliyon, lekòl separe. ak lekòl moun ki nonkonfòmis- yo. 30. Nan chat sa-a tout aranjman ki konsène pwovens yo, kò lejislatif yo, ak asanble lejislatif yo. vize tou teritwa « Yukon », teritwa Nòdwès yo, oubyen otorite lejislatif yo. 31. Chat sa-a pa ogmante pouvwa lejislatif okenn òganis oubyen otorite.

Aplikasyon chat Kanadyen sa-a

— 32. (1) Chat sa-a valab pou : (a) Paleman ak gouvènman Kanada nan tout domèn ki sou kont Paleman-an se menmnan ou teritwa « Yukon » ak teritwa Nòdwès- yo. (b) kò lejislatif ak gouvènmen nan chak gress pwovens, pou tout domèn ki sou responsabilite kò lejislatif-la. (2) Tankou youn ekspesyon ak sa ki di nan paragraf (1) an atik (15)-la ap prao efe twa anse selman apre atik sa-a fin rante an vige. 33. (1) Paleman-an ka fè pase youn lwa kote li deklare espesyalman lwa sa-a oubyen younn nan dispozisyon ki anndan li yo genyen youn efe separé sou yourn dispozisyon ki nan atik 2 oubyen atik 7 jout rive atik 15 nan chat sa-a. (2) Youn lwa oubyen dispozisyon ki lakoz youn deklarasyon ki respekte atik 33 sa-a epi ki an vige an gen efe li ta dwe genyen, sóf pou aranjman ki an koz nan hat sa-a. (3) Deklarasyon ki nan paragraf (1) atik sa-a ap sispann gen efe nan dat yo presize ladan-an oubyen, pou pi ta, senk ane apre li fin antre an vige. (4) Paleman-an oubyen kò lejislatif nan youn pwovens ka adopte youn lòt fwa youn deklarasyon ki fèt dapré sa ki ekri nan paragraf (1) atik 33-a. (5) Paragraf (3) atik sa-a kouvrir tout deklarasyon ki fèt dapré sa ki ekti nan paragraf (4) aatik 33-a.

Citation

— 34. Pati sa-a rele : Chat Kanadyen sou dwa ak libète.

P.E. Trudeau 1981